

УДК 330.34

О. М. Грабчук,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
Дніпропетровський національний університет імені О. Гончара

НАПРЯМИ СТАБІЛІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто ключові тенденції економічного розвитку України та їх вплив на фінансову стійкість національної економіки. Представлено пріоритетні напрями стабілізації розвитку національної економіки України.

In the article is considered the main trends of economic development of Ukraine and their influence on financial stability of the national economy. Is represented priority directions of stabilisation of development of the national economy of Ukraine.

Ключові слова: національна економіка, економічна криза, економічне зростання, фінансова стабілізація.

Key words: national economy, economic crisis, economy growing, financial stabilizing.

ВСТУП

Головною умовою сталого економічного зростання України є забезпечення фінансової стабільності. Лише стабілізувавши ключові параметри фінансової системи України, можливо перейти до реалізації стратегічних цілей розвитку як окремих суб'єктів економічної діяльності, так і країни в цілому. Побудова стійкої фінансової системи дасть змогу не тільки звести до мінімуму негативний вплив кризових явищ у світовій економіці, а й відкрити економіку України до нових можливостей розвитку, сприятиме входженню України до групи країн, що динамічно розвиваються. Однак відкрита економіка, якою є національна економіка України, у стані постійних інституційних змін зазнає повсякчасного впливу негативних зовнішніх факторів. Економічні процеси є нестабільними, рецесійні явища проявляються у всіх секторах економіки. Завдання стабілізації розвитку національної економіки України потребує вагомого обґрунтування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

На сьогодні проблемам дослідження перспектив розвитку національних економік приділяється чимала увага в працях зарубіжних і вітчизняних учених: В. Велфе, Я. Пшиступа, О. Устенка, О. Амоші, В. Гейця, Т. Желюк, С. Єрохіна, А. Новака, В. Семиноженка, О. Бабанін, Я. Белінської та інших науковців. Дослідження присвячені пріоритетам і прогнозам розвитку національних економік різних країн в умовах світової економічної та фінансової кризи, макроекономічному аналізу чинників антикризової

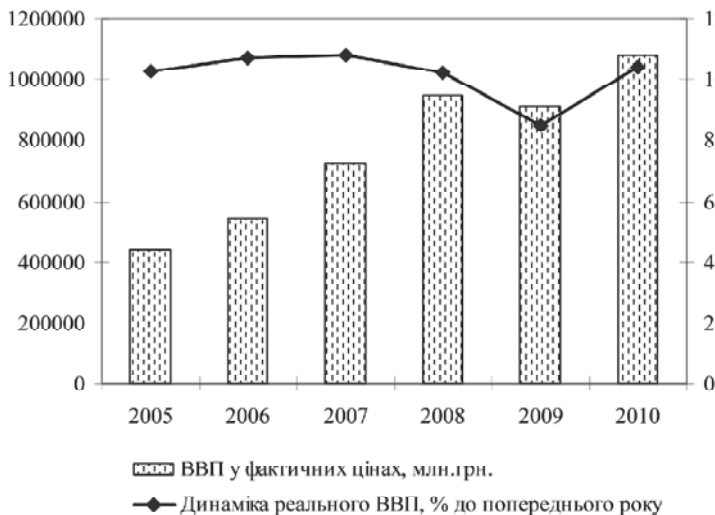
вої політики тощо [5; 7; 11, с. 26—28]. Однак зазначений напрям досліджень є надто широким, щоб стверджувати достатність навіть існуючого широкого обсягу праць. Крім того, сучасна фінансова криза поставила додаткову низку наукових проблем, вирішення кожної з яких тільки окреслено у доробку вітчизняних та зарубіжних науковців. До них, зокрема, належать: виявлення причин економічних та фінансових рецесій, причин специфічної реакції національних економік на стимули виникнення рецесій, обґрунтування специфічних шляхів виходу національних економік із кризового стану тощо. На даний час ще передчасно говорити про стабілізацію економіки, оскільки кризові явища ще не подолано. Тому в рамках цього дослідження доцільно провести аналіз існуючих тенденцій у розвитку вітчизняної економіки, дати їм оцінку, накреслити можливі напрями стабілізації та пріоритети розвитку національної економіки.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті — ідентифікувати перспективи стабілізації економіки України та окреслити пріоритетні напрями її розвитку. Об'єктом дослідження є специфічні процеси перебігу кризових явищ в національній економіці України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

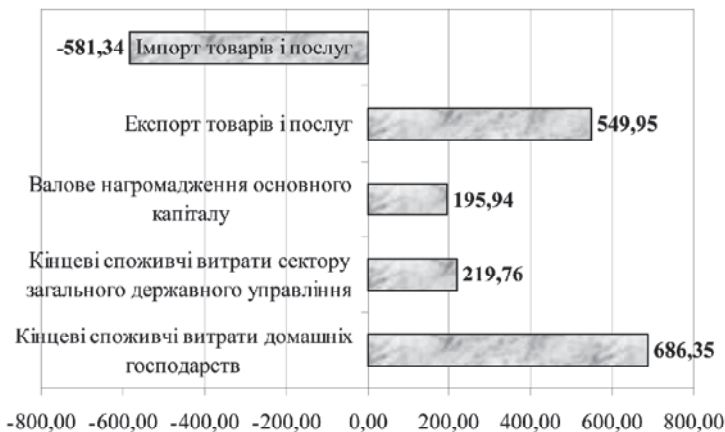
У 2010 році Україна на фоні економічного піднесення світових товарних та фінансових ринків почала поступовий перехід на стадію економічного зростання. Відбулося збільшення обсягів виробництва експортоорієнтованих галузей, а саме — хімічної та нафтохімічної про-

Рис. 1. Динаміка валового внутрішнього продукту України за 2005–2010 рр. [9]

мисловості, машинобудування, металургії, викликане, насамперед, високим рівнем зовнішнього інвестиційного попиту на продукцію вітчизняного виробництва та зростанням цін на основні види металопродукції. Поступове зростання реальних доходів населення, а відтак, і стабілізація ситуації на внутрішньому ринку, стимулювали розвиток галузей, що забезпечують споживчий попит. Помітне збільшення обсягів державного фінансування привело до поживлення внутрішнього інвестиційного попиту, а це, у свою чергу, поліпшило стан будівництва та інвестування в основний капітал. Щодо реального валового внутрішнього продукту України, то тут ситуація стабілізувалася. Після значного падіння у 2009 році на 14,8 % 2010 рік характеризувався приростом реального ВВП на 4,2%. Показник номінального ВВП України у 2010 році встановився на рівні 1094,6 млрд грн. (рис. 1), що на 19,8 % більше за рівень попереднього 2009 року.

З боку попиту зростання ВВП було викликане високими темпами росту імпорту товарів

Рис. 2. Структура валового внутрішнього продукту України у 2010 р., млрд грн. [8]

та послуг (11,1 %) через помітне зростання внутрішнього споживчого попиту.

Якщо розглядати структуру ВВП України (рис. 2) у 2010 році, то найбільша питома вага припадала на кінцеві споживчі витрати домашніх господарств — 62,6 %, або 685,2 млрд грн.

Завдяки високому рівню зовнішнього попиту на продукцію українського виробництва у 2010 році спостерігалось прискорення темпів зростання обсягів вітчизняного промислового виробництва на 11,2%: машинобудування — на 36,1%; хімічної промисловості — на 22,5%; металургії — на 12,2%.

Щодо харчової та легкої промисловості України, обсяги їх виробництва також мали позитивну тенденцію. Приріст обсягів виробництва легкої промисловості склав 8,9%, харчової — 3,2%, чому сприяло поступове відновлення у 2010 році внутрішнього споживчого попиту. Крім того, збільшилось споживання непродовольчих товарів як наслідок зміни споживчих настроїв населення. Це, у свою чергу, привело до збільшення обороту роздрібною торгівлі на 7,6%.

Якщо аналізувати темпи інфляції, то за підсумками 2010 року вона становила 7,9%, що на 7% менше за відповідний показник 2009 року. Основними чинниками зниження інфляційного тиску у країні стали курс гривні до долара США, який протягом усього 2010 року був достатньо стабільним, помірне зростання реальних доходів населення та стримана монетарна політика уряду.

У зв'язку з підвищення вартості природного газу для населення на 50%, вартість житлово-комунальних послуг для населення також підвищилася — на 13,8%. Окрім цього, плата за отримання опалення та гарячої води за 2010 рік зросла на 6,2% відповідно. Тарифи на електроенергію залишилися на рівні попереднього року.

В умовах посилення податкового тягаря на суб'єктів господарської діяльності та поступового відновлення економіки, доходи Зведеного бюджету України у 2010 році склали 330,9 млрд грн., що на 21,2% більше, ніж у попередньому 2009 році. Найбільша питома вага в доходах Зведеного бюджету припадала на ПДВ — 31%, або 102,8 млрд грн.

Рівень виконання доходів Зведеного (без урахування ОВДП-ПДВ) становив 101,7% (Державного бюджету України — 100,8%).

Видатки Зведеного бюджету України (з урахуванням кредитування за вирахуванням погашення) встановилися на рівні 379,2 млрд грн., що на 22,2 % більше за рівень 2009 року [8]. Таким чином, дефіцит Зведеного бюджету України на 01.01.2011 склав 48,2 млрд грн. Це на 29,5 % більше, ніж у 2009 році.

Аналізуючи номінальні доходи населення, можна відзначити, що, за підсумками 2010 року, вони склали 1101 млрд грн. (рис. 3), тобто приріст у порівнянні з попереднім роком дорівнює 23,1 %. Показник реальних доходів населення був найвищим за період з 2005 по 2010 рік, його приріст за 2010 рік — 16,2 %.

Середньомісячна номінальна заробітна плата штатного працівника за 2010 рік дорівнювала 2239 грн., і зросла порівняно з 2009 роком на 20 %. Індекс реальної заробітної плати становив 110,2 % [11].

Валовий зовнішній борг України на 01.01.2012 року становив 117,3 млрд дол. США, тобто 85,7 % ВВП. Якщо порівнювати цей показник із його значенням у 2009 році, то проріст становить 13,9 млрд дол. США.

Економіка України в умовах світової фінансової кризи показала свою вразливість та нестійкість фінансової системи. Тому, аби уникнути уповільнення та спаду динаміки основних показників економічного розвитку, першочерговим напрямом на шляху до стабілізації має бути усунення структурних диспропорцій у галузевій структурі економічної системи та вирівнювання рівнів розвитку всіх сегментів фінансової системи. Це дасть змогу економіці України створити певний фінансовий потенціал для протистояння можливим кризовим явищам у майбутньому. З метою забезпечення фінансової стабільності у посткризовий період розвитку України, необхідно провести оновлення структури економічної та фінансової систем України [4, с. 25—28].

Слід урахувати й те, що, на відміну від кризи 1997—1998 років, нинішня криза не стала для України кризою відбудови. Скоріше, навпаки — вона поглибила протиріччя, що їй передували. Конструктивна функція кризи щодо реструктуризації економіки залишилася нереалізованою. Це значно ускладнює нинішню економічну ситуацію в країні. Найбільш негативним явищем в економіці країни є збільшення дефіциту бюджету та державного боргу. Показники платоспроможності та ліквідності за державними борговими зобов'язаннями наближаються до граничного значення, а за деякими — перевищили його. Так, відношення витрат на обслуговування й погашення державного

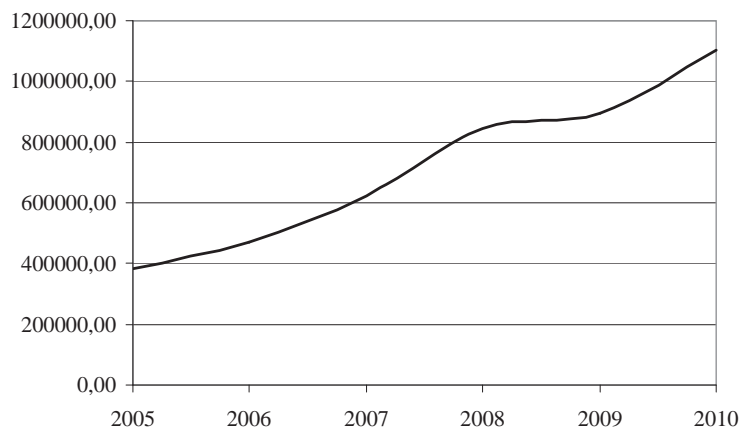

Рис. 3. Доходи населення України за 2006—2010 рр., млн грн. [8]

боргу до доходів Державного бюджету у 2008 році становило 3,83 %, у 2009 — 15,40 %, за граничного значення 10 %. Витрати на обслуговування й погашення державного боргу щодо витрат бюджету становили у 2008 році 3,70 %, а у 2009 — вже 13,70 % [13, с. 4].

Забезпечення сталого та збалансованого економічного зростання потребує розумного поєднання антикризових і модернізаційних заходів. Щоб підняти економіку України на принципово новий рівень, замало тих заходів, які до сьогоднішній день здійснювалися урядом та НБУ, адже вони дозволили лише стабілізувати ситуацію у економічній і фінансовій сфері на докризовому рівні, без подальшого розвитку. Аби досягнути економічного прориву, необхідно сконцентрувати фінансові ресурси держави на найбільш перспективних напрямках економічної діяльності.

Для досягнення фінансової стабільності в Україні в посткризовий період необхідно удосконалити управління фінансовою системою з метою зниження її залежності від зовнішніх чинників та підтримання збалансованості.

Збалансованість фінансової системи передбачає приведення у відповідність:

- потреб економіки у фінансових ресурсах і можливостей фінансової системи їх забезпечити;
- обсягів фінансування інвестицій та споживчого попиту для усунення диспропорцій між сукупним попитом і пропозицією. Наявність певного часового лагу отримання ефекту від інвестицій у основний капіталу означає, що за посткризовий період звуження сукупного попиту вітчизняна промисловість має встигнути модернізувати виробничі потужності, підвищити продуктивність праці і наростити виробництво;
- обсягів фінансування секторів економіки та рівня ефективності використання залучених ними ресурсів;

— обсягів грошової і товарної маси через підтримання збалансованого платіжного балансу, недопущення припливу спекулятивного капіталу, спроможного профінансувати надування "мильних бульбашок" на ринках акцій та нерухомості України;

— інфляційної, процентної й курсової динаміки для уникнення перекосів у структурі економічної системи і платіжного балансу.

З метою підвищення стійкості фінансової системи, тобто зниження впливу зовнішніх факторів, необхідно: скоротити запозичення на зовнішніх ринках капіталу для фінансування споживання, що дозволить знизити зовнішню залежність фінансової системи України; підвищити прозорість функціонування фінансової системи; підвищити стійкості банківської системи.

Головною умовою забезпечення сталого економічного зростання України є підвищення ефективності використання нею залучених фінансових ресурсів. В іншому випадку великий зовнішній борг не тільки не дозволить досягнути вітчизняній економіці стабільного розвитку, а й підірве її незалежність.

Запорукою фінансової стабілізації розвитку економіки України є й помірні сталі темпи інфляції. Щоб їх досягнути необхідно повністю оновити структуру економічної системи, тобто побудувати принципово нову "м'яку" монетарну політику та механізм найбільш ефективного використання ресурсів (шляхом їх спрямування у пріоритетні напрями економічної діяльності). Специфічна роль обмінного курсу гривні — "інфляційного якоря" — робить передбачуваність курсової динаміки такою однією з найважливіших умовою сталого зростання у посткризовий період [6, с. 7].

Досягнення фінансової стабілізації економічного розвитку України можливе за умови проведення інституційної реформи. Тобто необхідно адаптувати ефективно функціонуючі у високорозвинених країнах фінансові інституції до особливостей інституційного середовища України.

ВИСНОВКИ

Забезпечення сталого та збалансованого економічного зростання потребує розумного поєднання антикризових і модернізаційних заходів. З метою зниження залежності фінансової системи від зовнішніх чинників та підтримання її збалансованості, необхідно удосконалити управління нею. Головною умовою, без якою неможливе стає економічне зростання України, є підвищення ефективності використання залучених нею фінансових ресурсів. Крім того, повне оновлення структури економічної системи та помірні сталі темпи інфляції здійснювати-

муть позитивний вплив на шляху до фінансової стабілізації розвитку вітчизняної економіки.

Література:

1. Буковинський С.А. Фінансова криза в Україні: вплив на розвиток економіки та деякі заходи з досягнення фінансової стабілізації / С.А. Буковинський // Фінанси України. — 2010. — № 11. — С. 10—30.

2. Василик О. Фінансова стабілізація як фактор економічного зростання / О. Василик // Фінанси України. — 2004. — № 2. — С. 5—11.

3. Ділові очікування підприємств України. IV квартал 2010 року [Електрон. ресурс]. — Режим доступу <http://www.bank.gov.ua/Publication/research/Pub0410.pdf>

4. Економіка України на шляху від депресії до зростання: джерела, важелі, інструменти / Я.А. Жаліло, Д.С. Покришка, Я.В. Белінська [та ін.]. — К.: НІСД, 2010. — 96 с.

5. Желюк Т.Л. Макроекономічна оцінка передумов для виходу України з кризи і забезпечення успішного довгострокового розвитку / Т. Л. Желюк // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. — 2010. — № 1 (3). — Т. 2. — С. 98—106.

6. Забезпечення фінансової стабільності в Україні в умовах посткризової економіки / [Я.В. Белінська, Д.С. Покришка, О.О. Молдован та ін.]; за ред. Я.В. Белінської. — К.: НІСД, 2011. — 38 с.

7. Марченко О.А. Фінансова криза в Україні: її наслідки та перспективи виходу з неї / О.А. Марченко. — Режим доступу: <http://udau.edu.ua/library.php?pid=751>.

8. Показники соціально-економічного розвитку України [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

9. Полтерович В.М. Элементы теории реформ / В.М. Полтерович. — М.: Экономика. — 446 с.

10. Річний звіт Національного банку України за 2010 рік [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=77106.

11. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України: у 3 т. / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженко, чл.-кор. НАН України Б.Є. Кваснюка. — К.: Фенікс, 2007.

12. Шевченко А. Альтернативні теоретичні концепції стабілізації національної економіки / А. Шевченко // Економіка України. — 2005. — № 4. — С. 75—85.

13. Шот А.П. Передумови стабілізації національної економіки і макроекономічні пріоритети / А.П. Шот, І. Петецький // Вісник УАБС НБУ. — 2011. — № 2 (11). — С. 3—7.

Стаття надійшла до редакції 19.06.2012 р.